

Omastehooldaja hoolduskohustus ja ülalpidamiskohustus

MTÜ Eesti Omastehooldus
Ivar Paimre, juhatuse liige

Mõisted

Omastehooldaja – igas vanuses inimene, kes hooldab (enamasti tasustamata) väljaspool formaalset hoolekandesüsteemi oma pereliiget või lähedast, kes haigusest, puudest või muust erivajadusest tingituna vajab kõrvalabi oma igapäevaelu toimingutes

Hoolduskohustus – Perekond on kohustatud hoolitsema oma abivajavate liikmete eest (PS § 27) arvestades sotsiaalkaitstesüsteemi isiku ja perekonna omavastutusega (SÜS § 11)

Ülalpidamiskohustus – Ülalpidamist on kohustatud andma täisealised esimese ja teise astme ülenejad ja alanejad sugulased (PKS § 96); Tasu sotsiaalteenuse eest, mis oleneb sotsiaalteenuse mahust, teenuse maksumusest ning teenust saava isiku ja tema perekonna majanduslikust olukorrast (SHS § 16)

1. Ülalpidamise ulatus ja andmise viis

Ülalpidamise ulatuse hindamisel lähtutakse õigustatud isiku vajadustest ja tavalisest elulaadist. Ülalpidamiskohustuse täitmine ei tohiks kahjustada enese tavalist ülalpidamist.

Ülalpidamist antakse üldjuhul raha perioodilise maksimisega (rahaline ülalpidamiskohustuse täitmine). Alternatiivne valik on isiklik hooldamine, millega omastehooldaja täidab hoolduskohustust.

Ülalpidamiskohustuse täitmise varalise võimekuse test – tulude-kulude arvestus ja ülalpidamiskohustuse ulatuse määramine – lähtumine elatusliku miinimumi säilimise asemel perekonna heaolust.

2. Ebavõrdne kohtlemine ülalpidamiskohustuse täitmisel

Isikud, kellel puuduvad perekonnaseaduse mõttes ülalpidamiskohustuslased, on sotsiaalkaitstesüsteemi omavastutuse täitmise järgselt koheselt riigi vastutus. See tekitab olukorra, kus perekonnad panustavad mitmekülgse riigi arengusse, peavad kandma veel täiendavat vastutust ja täitma kohustust, mis mõjutab perede majanduslikku ja sotsiaalset toimetulekut.

3. Riikliku sotsiaalhoolekande ja omastehooldaja hoolduskohustuse vahetõrd

Läbivaks väljakutseks on omastehooldaja hoolduskoormus seoses isikliku hooldamisega. Kohustuse täitmine on otseselt seotud riikliku sotsiaalhoolekande ulatusega – toetused ja teenused.

Abivajaja pereliikmetele suunatud toetusi ja teenuseid võib leida kohalikul tasandil – hooldajatoetus, mis enamasti on siiski suunatud isikule väljaspool abivajaja leibkonda. Sõltuvalt omavalitsuse kehtestatud sotsiaaltoetuste andmise korrast. Muus osas vähendab omastehooldaja hoolduskoormust alternatiivne sotsiaalteenus, mille piisav olemasolu on enamasti piiratud ja osalt seotud ka ülalpidamiskohustuse täitmise võimekusega. Samuti sõltub sotsiaalteenuste kättesaadavus kohaliku tasandi võimekusest teenust korraldada ja kaasrahastada. Erandjuhtudel toimub sotsiaalteenuse rahastamine riigieelarvest.

Sotsiaalhoolekande ja hoolduskohustuse vahetõrda võib kirjeldada järgnevalt:

$$\frac{1}{\text{Riiklik sotsiaalhoolekanne}} = \text{Omastehooldaja hoolduskohustus}$$

Hoolduskohustuse täitmisel tekkiv hoolduskoormus on selgelt seotud riiklikult korraldatud sotsiaalhoolekande osatähtsusega abivajaduse katmisel. Kaalukeeleks on sotsiaalkaitseüsteemi osana isiku ja perekonna omavastutus.

Seejuures tuleb luua ühtne arusaam omavastutusest ja võimekusest abivajava perekonnaliikme eest hoolitseda. Abivajaduse hindamine koostoimes omastehooldaja võimekusega abi anda – nii rahalises kui ka mitterahalises plaanis.